

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МОРОЗ-РЕКОТОВА ЛЕСЯ ВІКТОРІВНА

УДК 378.091.011.3-051:373.2]:005.336.5(043.5)

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ
МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ
ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Бердянськ – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Бердянському державному педагогічному університеті, Міністерство освіти й науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Казанцева Лариса Іванівна,
Бердянський державний педагогічний
університет, декан факультету
дошкільної, спеціальної та соціальної освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Княжева Ірина Анатоліївна,
Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені
К. Д. Ушинського,
завідувач кафедри педагогіки;

кандидат педагогічних наук, старший викладач
Смолянко Юлія Миколаївна,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.

Захист відбудеться «03» липня 2020 року об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 18.092.01 в Бердянському державному педагогічному університеті за адресою: 71118, м. Бердянськ, вул. Шмідта, 4, 1 поверх, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Бердянського державного педагогічного університету (71118, м. Бердянськ, вул. Шмідта, 4) та на сайті університету (<http://bdpu.org/svr/svr18-092-01/>).

Автореферат розісланий «01» червня 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. І. Жигір

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах реформування дошкільної освіти відбуваються суттєві зміни в підходах, змісті, формах і методах організації освітньої діяльності. На сучасному етапі дошкільна освіта, як цілісна система, спрямована на забезпечення всебічного розвитку дитини дошкільного віку відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних особливостей, на формування життєвої компетентності. У дошкільних навчальних закладах це забезпечується в процесі спілкування дитини з вихователем як основною фігурою освітнього процесу.

Стандартом вищої освіти України галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка», спеціальності 012 «Дошкільна освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти визначено компетентності вихователя дошкільного навчального закладу, з-поміж яких зазначено здатність до міжособистісної взаємодії, що передбачає вміння здійснювати суб'єкт-суб'єктну взаємодію і розвивальне міжособистісне педагогічне спілкування з дітьми дошкільного віку та особистісно і соціально зорієнтоване спілкування з батьками.

У новому форматі організації спільної взаємодії вихователя з дітьми перший постає носієм культурних та моральних цінностей, зразків поведінки в суспільстві, способів кооперації засобами комунікації. Тому важливо, щоб вихователь мав сформовану систему цінностей, професійних компетентностей, загальну культуру, які повсякчас реалізовуватиме в професійній комунікації в умовах освітнього процесу дошкільного навчального закладу. Це актуалізує потребу цілеспрямованого формування професійно-комунікативної культури вихователів дошкільних навчальних закладів, яка має стати потужним засобом розвитку особистості дитини дошкільного віку та набуття нею життєвих компетентностей.

Концептуальні положення щодо вдосконалення та подальшого розвитку вищої педагогічної освіти закладено в сучасних нормативних документах, зокрема законах України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2019), «Про дошкільну освіту» (2017), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 (2013), Стандарті вищої освіти галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка», спеціальності 012 «Дошкільна освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (2019), Базовому компоненті дошкільної освіти України (2012).

Аналіз наукових джерел свідчить про те, що впродовж останніх десятиріч проблему професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільного профілю розглянуто в працях Г. Беленької, А. Богуш, І. Дичківської, Л. Загородньої, Л. Кідіної, І. Княжевої, Т. Поніманської та інших. Зокрема вчені виділяють такі аспекти цієї підготовки: до роботи з дітьми дошкільного віку (О. Анісімова, В. Бутенко, О. Вашак, Г. Грама, Н. Давкуш, С. Дяченко, Л. Іщенко, Р. Кондратенко, Т. Котик, Л. Куземко, А. Курчатова, Т. Лесіна, І. Луценко, В. Ляпунова, Н. Миськова, О. Монке, С. Петренко, Л. Савченко, Т. Степанова, Н. Трофаїла, І. Трубник, О. Юрчук та інші); до роботи з батьками (Г. Борин, Т. Жаровцева, А. Залізник, Н. Ковалевська та інші).

Окремі питання підготовки майбутніх фахівців дошкільного профілю висвітлено в дисертаціях, а саме: формування професійної компетентності (Х. Шапаренко); формування професійної майстерності (Т. Швець); підготовка до інноваційної педагогічної діяльності (Л. Машкіна); вираження мовлення (Ю. Руденко); реалізація освітнього спілкування (дидактичний аспект) (О. Максимкіна); формування професійної (К. Коновалова, Ю. Смолянка) та риторичної (В. Тарасова) культури; психологічні особливості формування ціннісно-сислової сфери (С. Гусаківська); формування професійної спостережливості (Н. Цибуляк) та інші.

Проте проблема формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів не була предметом окремого дослідження.

Аналіз нормативно-правових документів, наукових джерел і педагогічного досвіду в контексті досліджуваної проблеми засвідчив, що не розв'язаними залишаються суперечності між:

- рівнем вимог суспільства до професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів і станом її сформованості;
- потребою ринку праці в підготовці майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, здатних до комунікативної взаємодії з дітьми, батьками, колегами та обмеженням відповідного навчально-методичного забезпечення;
- необхідністю підвищення якості підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів та недостатністю науково обґрунтованих педагогічних умов формування професійно-комунікативної культури.

Подолання означених суперечностей зумовлює потребу наукового осмислення та розв'язання проблеми формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Необхідність дослідити сутність педагогічних, психологічних та комунікативних (соціальних) явищ, об'єднаних поняттям «професійно-комунікативна культура», визначити їх місце в процесі становлення особистості майбутніх фахівців дошкільної освіти, визначити умови формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів зумовила вибір теми дослідження: **«Формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до комплексної науково-дослідної теми кафедри дошкільної освіти Бердянського державного педагогічного університету «Стратегія підготовки компетентнісного фахівця дошкільної освіти» (протокол № 4 від 29 жовтня 2015 р.), номер державної реєстрації 0115U007064. Тему дисертаційної роботи затверджено вченою радою Бердянського державного педагогічного університету (протокол № 11 від 31 березня 2016 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 14 червня 2016 р.).

Об'єкт дослідження – підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Предмет дослідження – формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити й експериментально перевірити модель формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження**:

1. На основі аналізу наукової літератури розкрити сутність базових понять дослідження та розглянути особливості професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів щодо формування в них професійно-комунікативної культури.

2. Визначити структуру професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

3. Схарактеризувати критерії, показники та рівні сформованості професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

4. Розробити модель формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів та визначити педагогічні умови її реалізації.

5. Експериментально перевірити ефективність моделі формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Для виконання поставлених завдань було використано такі **методи дослідження**:

теоретичні: аналіз наукової літератури з метою з'ясування особливостей професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів щодо формування в них професійно-комунікативної культури; синтез, узагальнення – для визначення базових понять дослідження; порівняння, абстрагування й конкретизація – для визначення структури професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів; моделювання – для розробки моделі формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів;

емпіричні: діагностичні (анкетування, тестування) – для визначення рівнів сформованості професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів; педагогічний експеримент – для перевірки ефективності моделі формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів; статистичні методи – для кількісного та якісного аналізу результатів педагогічного експерименту та встановлення наукової достовірності отриманих результатів дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

вперше: теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено модель формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, яка складається з концептуального, змістово-процесуального та оцінного блоків, реалізується завдяки створенню педагогічних умов (забезпечення стійкої мотивації до самоактуалізації професійно-комунікативної культури; організація акмеологічного впливу та супроводу в процесі формування професійно-комунікативної культури; занурення в активну

самостійну діяльність із набуття майбутніми вихователями особистого професійно-комунікативного досвіду в процесі фахової підготовки); забезпечує сформованість у здобувачів професійно-комунікативної культури та передбачає впровадження відповідного навчально-методичного забезпечення (зміст, форми організації освітнього процесу, методи навчання); визначено сутність поняття «професійно-комунікативна культура майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів»;

уточнено критерії та показники сформованості професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів;

удосконалено зміст професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, спрямований на формування їхньої професійно-комунікативної культури;

подальшого розвитку набули: ідеї впровадження аксіологічного, акмеологічного, компетентнісного підходів до професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів; наукові положення щодо формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що розроблено та впроваджено в освітній процес закладів вищої освіти дисципліну вільного вибору студентами «Професійно-комунікативна культура вихователя закладу дошкільної освіти»; розроблено систему професійно зорієнтованих комунікативних мікротренінгів для збагачення змісту навчальних дисциплін циклу професійної підготовки «Дошкільна лінгводидактика», «Культура мовлення та виразне читання», «Психологія дитяча», «Педагогіка дошкільна», «Основи педагогічної майстерності» та виробничої практики.

Матеріали дослідження впроваджено в освітній процес Бердянського державного педагогічного університету (довідка № 57–29/300 від 28.02.2020 р.), Рівненського державного гуманітарного університету (довідка № 01–12/23 від 03.03.2020 р.), Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 01–28/426 від 25.02.2020 р.), Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (довідка № 01/10–276 від 25.02.2020 р.), Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (довідка № 68–20–143 від 24.02.2020 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження доповідалися й обговорювалися на науково-практичних конференціях: *міжнародних*: «Підготовка конкурентоздатного фахівця дошкільної та початкової освіти: реалії й перспективи» (Луцьк, 2015), «Забезпечення якісної підготовки майбутніх бакалаврів дошкільної освіти в процесі використання сучасних технологій» (Хмельницький, 2015), «Соціально-гуманітарні дослідження та інноваційна освітня діяльність» (Дніпро, 2019); *всеукраїнських*: «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (Переяслав-Хмельницький, 2015), «Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах» (Дніпропетровськ, 2015), «Національний науковий простір: перспективи, інновації, технології» (Харків, 2017), «Дошкільна освіта у сучасному освітньому просторі: проблеми та перспективи» (Умань, 2017); науково-практичному семінарі «Василь

Сухомлинський і сучасне дошкілля: до 100-річчя з дня народження» (Київ, 2018), освітньому форумі працівників дошкільної освіти «Простір “GROW UP”» (Бердянськ, 2016).

Публікації: Основні результати дисертації відображено у 18 публікаціях автора (17 одноосібні), з них: 7 статей у наукових фахових виданнях України з психолого-педагогічних наук, 1 стаття у колективній монографії зарубіжного видання, 8 тез доповідей у матеріалах конференцій, 2 навчальні посібники.

Особистий внесок автора. У спільній публікації з Л. Казанцевою [8] визначено критерії та показники сформованості професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, 13 додатків (70 с.), списку використаної літератури (330 позицій на 32 с.). Загальний обсяг дисертації – 299 сторінок, з яких – 184 сторінок основного тексту. Робота містить 23 таблиці і 15 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми та доцільність її наукової розробки; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження; охарактеризовано методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, подано інформацію про впровадження й апробацію результатів дослідження, відомості про публікації, в яких відображено основні теоретичні положення, висновки дисертаційного дослідження, а також подано його структуру.

У першому розділі **«Теоретичні засади формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів»** розглянуто комунікативний складник професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів на сучасному етапі, досліджено проблему професійно-комунікативної культури, визначено структуру професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

На підставі вивчення нормативно-правової бази й, зокрема, стандарту вищої освіти України галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка», спеціальності 012 «Дошкільна освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (2019), аналізу теорії та практики (Г. Беленька, А. Богущ, І. Дичківська, Л. Загородня, Л. Кідіна, І. Княжева, Т. Поніманська, Ю. Смолянко та інші) з'ясовано основні вимоги до майбутніх фахівців дошкільної освіти, які мають бути здатними до міжособистісної взаємодії, особистісно зорієнтованого педагогічного спілкування з дітьми дошкільного віку, особистісно і соціально зорієнтованого спілкування з батьками.

Теоретичний аналіз джерельної бази дослідження (С. Гаврилюк, Ю. Косенко, С. Колосова, К. Коновалова, О. Листопад, О. Максимкіна, Л. Машкіна, Ю. Руденко, С. Семчук, В. Тарасова, І. Тимофєєва, А. Чала, О. Чекан, Х. Шапаренко, Т. Швець, М. Ярославцева та інші) дав змогу констатувати, що професійна підготовка фахівців дошкільної освіти потребує якісного вдосконалення та має тенденції щодо

формування в майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів професійно-комунікативної культури.

З'ясовано, що проблема професійної педагогічної комунікації в межах культурологічного підходу постає однією з актуальних серед розвідок сучасної педагогічної науки (М. Вахницька, Н. Волкова, В. Галузьяк, Л. Горобець, В. Гриньова, З. Єрмакова, С. Зонтова, Є. Ільїн, Т. Калюжна, К. Климова, М. Коваль, І. Мазаєва, О. Максимкіна, Г. Медведь, Н. Митрова, А. Омеляненко та інші). Цей процес дослідники розглядають у різних аспектах та наголошують на тому, що успіх педагогічної комунікації визначається особливостями особистості педагога.

На підставі вивчення джерельної бази щодо сутності основних понять – «культура» (В. Андреев, А. Арнольд, Е. Баллер, Ф. Бацевич, В. Бегінін, А. Вербицький, О. Газман, П. Гуревич, Ю. Давидов, В. Давидович, Ю. Жданов, Л. Іонін, М. Каган, В. Кан-Калік, К. Клакхон, А. Кребер, А. Моль, В. Розін, Л. Струганець, Е. Тайлор, К. Хоруженко та інші), «професійна культура» (О. Аніщенко, С. Арутюнов, Ю. Бромлей, С. Дружилов, І. Зарецька, І. Ісаєв, С. Ісаєнко, М. Каган, Н. Крилова, М. Лукашевич, А. Мудрик, В. Подмарков, В. Сластьонін, Г. Соколова та інші), «комунікативна культура» (О. Гаврилюк, І. Тимченко, В. Садова та інші), «комунікативна компетентність» (Н. Ашиток, О. Бистрова, Л. Горобець, Н. Захлюпана, І. Кочан, М. Львов та інші) – уперше визначено сутність поняття «професійно-комунікативна культура майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів».

У розділі подано структуру професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, яка складається зі світоглядного (система переконань, знань, цінностей, поглядів, етичних та естетичних норм), технологічного (професійні комунікативні вміння) та особистісного (особистісних якостей, які вбирають у себе психічні процеси, властивості, психологічні стани й зумовлюють індивідуально стабільну форму поведінки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у професійній комунікації – особистісно зорієнтоване спілкування) компонентів. Схарактеризовано елементи визначених компонентів: мовний, комунікативний, емпатійний та етико-естетичний.

У другому розділі **«Обґрунтування моделі формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів»** схарактеризовано критерії, показники та рівні сформованості професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, розроблено модель її формування.

Критеріями формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів є мотиваційний (внутрішня потреба в опануванні професійно-комунікативної культури; структура ціннісних орієнтацій особистості; професійна спрямованість особистості), когнітивний (розуміння сутності та значення професійно-комунікативної культури; усвідомлення впливу властивостей особистості на ефективність комунікації; володіння мовними нормами в професійній сфері), особистісний (комунікативна толерантність; самоконтроль у спілкуванні; прояв емпатії в професійній комунікації), діяльнісний (тип спілкування; естетика комунікації; стратегічна компетентність). На основі

визначених критеріїв і показників виокремлено рівні сформованості професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів – високий, достатній, середній, низький.

Розроблено модель формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів та виявлено педагогічні умови, які сприяють цьому процесові – рис. 1.

Орієнтиром і результатом моделі, яка складається з трьох блоків (концептуального, змістово-процесуального та оцінного), є формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

У концептуальному блоці моделі висвітлено завдання процесу професійної підготовки (формування в майбутніх вихователів системи переконань, знань, цінностей, поглядів, етичних та естетичних норм; формування професійних комунікативних умінь, які базуються на знаннях про культуру спілкування і професійні комунікативні вміння; формування особистісних якостей, які вбирають у себе психічні процеси, властивості, психологічні стани й зумовлюють індивідуально стабільну форму поведінки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у професійній комунікації – особистісно зорієнтоване спілкування), наукові підходи (аксіологічний, акмеологічний та компетентнісний) та принципи (гуманістичної спрямованості, суб'єктності, діяльнісної спрямованості), які відбивають загальну концепцію дослідження – формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів як потужного засобу розвитку особистості дитини дошкільного віку.

Змістово-процесуальний блок включає три етапи процесу формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів (когнітивно-збагачувальний, змістово-перетворювальний, діяльнісний), які реалізуються за рахунок оновлення змісту навчальних дисциплін («Культура мовлення та виразне читання», «Психологія дитяча», «Педагогіка дошкільна», «Дошкільна лінгводидактика», «Педагогічна майстерність»), виробничої практики, використання навчально-методичного забезпечення дисципліни вільного вибору студентами «Професійно-комунікативна культура вихователя закладу дошкільної освіти», а також застосування низки форм організації освітнього процесу (лекції (проблемні, візуалізації, бесіди, з розбором конкретних ситуацій), практичні заняття, самостійна робота, індивідуальна робота, виробнича практика, мікротренінг, коуч-сесія), методів (інформаційно-рецептивний, проблемний, вітагенного навчання, голографічний метод проєкції, репродуктивний, критеріально-орієнтованого навчання, рольові навчальні та ділові ігри, соціодрама, коуч-супровід, тьюторинг) формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Оцінний блок відображає критерії (мотиваційний, когнітивний, особистісний, діяльнісний), показники і рівні (високий, достатній, середній, низький) сформованості професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

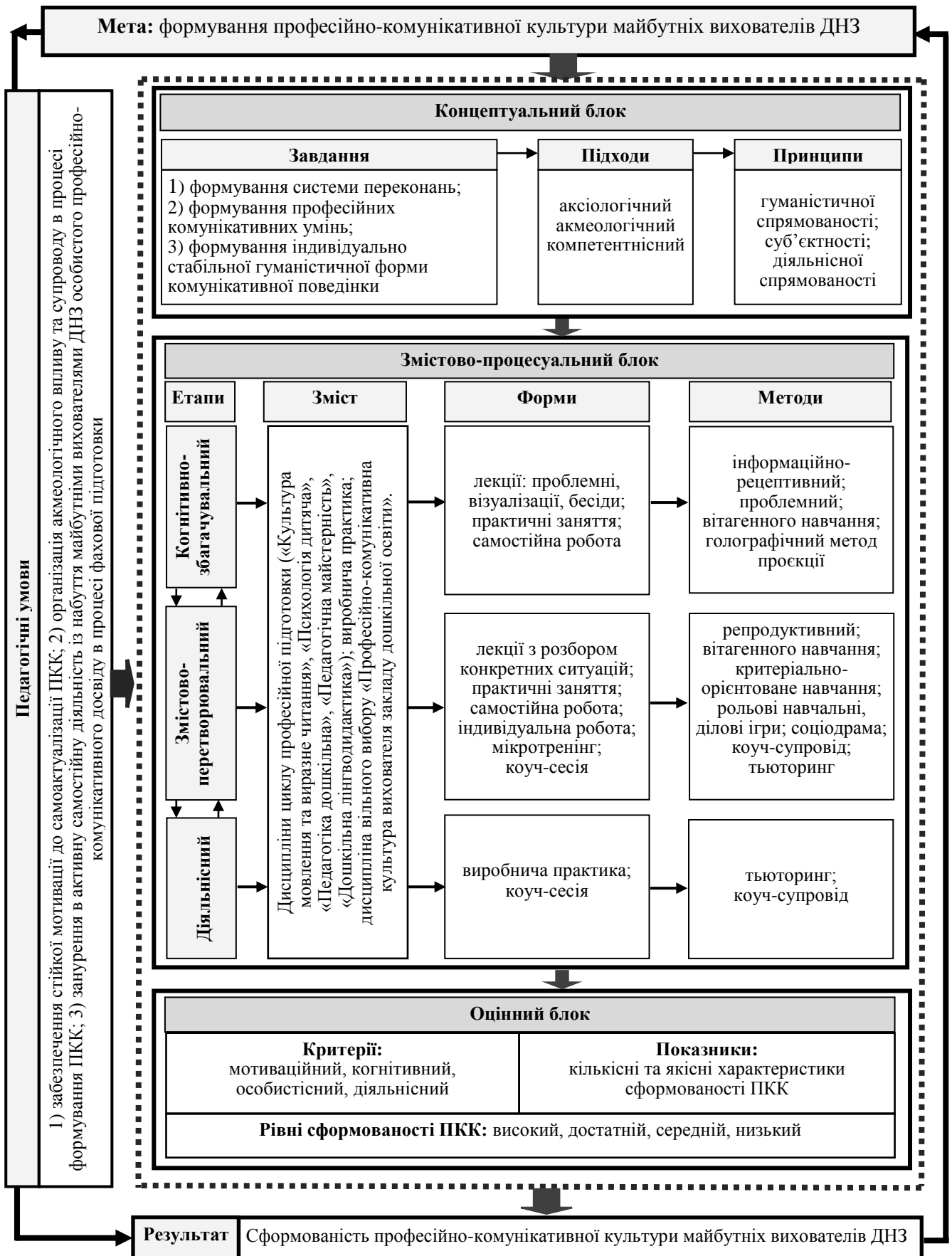

Рис. 1. Модель формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів

Визначено та схарактеризовано педагогічні умови реалізації моделі формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів: забезпечення стійкої мотивації до самоактуалізації професійно-комунікативної культури; організація акмеологічного впливу та супроводу в процесі формування професійно-комунікативної культури; занурення в активну самостійну діяльність із набуття майбутніми вихователями особистого професійно-комунікативного досвіду в процесі фахової підготовки.

У третьому розділі «Дослідно-експериментальна робота з формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів» висвітлено методика проведення педагогічного експерименту, описано поетапне впровадження моделі формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів та здійснено перевірку її ефективності.

Експериментальне дослідження проведено впродовж 2016–2019 років у закладах вищої освіти України: Бердянському державному педагогічному університеті (факультет дошкільної, спеціальної та соціальної освіти), Рівненському державному гуманітарному університеті (педагогічний факультет), Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Б. Хмельницького (навчально-науковий інститут соціально-педагогічної та мистецької освіти), Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди (факультет дошкільного виховання), Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет» (педагогічний факультет). Загальна кількість респондентів – 288 осіб.

Вивчення рівнів сформованості професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів під час констатувального експерименту здійснено за показниками визначених критеріїв із застосуванням діагностувального інструментарію, а саме: авторського опитувальника «Моя професійно-комунікативна культура», стандартизованих тестів («Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» (С. Бубнової), «Структура спрямованості педагога» (В. Семиченко), «Поведінкові ознаки комунікативної толерантності» (В. Бойко), «Оцінка самоконтролю в спілкуванні» (М. Снайдера)).

Узагальнені результати констатувального етапу дослідження виявили загалом недостатній рівень сформованості досліджуваного явища. Так, високий рівень не виявлено, достатній рівень виявлено у 2,1 % здобувачів експериментальної групи і 2,8 % – контрольної групи, середній рівень – у 80,1 % респондентів експериментальної та 78,9 % – контрольної групи, низький рівень засвідчено у 17,8 % здобувачів експериментальної та 18,3 % – контрольної групи. Більшість здобувачів – із середнім рівнем сформованості професійно-комунікативної культури – засвідчили ідеалістичну спрямованість особистості; структуру їхніх ціннісних орієнтацій складають кохання, високий соціальний статус і управління людьми, соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві; бажання подобатися суб'єктові взаємодії як стимул до оволодіння професійно-комунікативної культури; ототожнення професійно-комунікативної культури з культурою мовлення, професійним, педагогічним спілкуванням, значення якого

вбачали в дотриманні встановлених норм та правил спілкування; вживання професійної термінології з порушенням норм української мови; вибірково (ґрунтується на особистій симпатії) комунікативну толерантність; надмірна відвертість та нестриманість у своїх емоційних проявах у спілкуванні; неконгруентність; здатність до адекватного визначення типових емоційних станів дитини, найвідоміших комплексів невербальних засобів спілкування дорослої людини; менторський (повчальний) стиль спілкування; вживання атавістичних звуків, суржика; надання переваги організаційній стратегії в педагогічному дискурсі з відповідними тактиками.

Формувальний експеримент проводився за такими етапами: когнітивно-збагачувальний, змістово-перетворювальний, діяльнісний, кожен з яких був зумовлений формуванням у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів окремих компонентів професійно-комунікативної культури.

Когнітивно-збагачувальний етап спрямовано на формування світоглядного компонента професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі організованої суб'єкт-суб'єктної взаємодії, шляхом збагачення інтегративною системою знань, переконань, поглядів майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, яка охоплювала аксіологічний, психологічний, педагогічний, лінгвістичний аспекти професійної комунікації. Для цього до змісту професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів включено, крім традиційних, проблемні лекції, лекції-візуалізації, лекції-бесіди; інтерактивні методи навчання. У ході практичних занять було застосовано методи вітагенного навчання та голографічної проєкції. Підготовка до заняття передбачала теоретичне збагачення з теми, що поставало вітагенною проєкцією (інформацією), притча була додатковим джерелом інформації, тобто голографічною проєкцією, а теоретичний блок практичного заняття, який передбачав визначення основних теоретичних положень теми, – стереопроєкцією. Така організація освітнього процесу забезпечила перехід вітагенної інформації (досвіду життя) у вітагенний (життєвий) досвід. Результативність цього етапу зумовлювала реалізація педагогічної умови із забезпечення стійкої мотивації до самоактуалізації професійно-комунікативної культури.

Змістово-перетворювальний етап спрямовано на формування технологічного компонента професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, а саме: здатності до застосування доцільних та ефективних комунікативних засобів і тактик у професійній комунікації (лінгвістична компетентність: дотримання мовних норм; комунікативна компетентність: формування знань законів, правил і засобів ефективної комунікації, навички планування, організації та керівництва комунікативним актом, забезпечення зворотного зв'язку; застосування доцільних комунікативних технік, стратегій та тактик особистісно зорієнтованого спілкування, індивідуального стилю; здатність до емпатії: формування навичок вербальної та невербальної емпатії; доречної форми співчуття, конгруентності; естетичність мовлення: розширення знання формул мовленнєвого етикету, нетикету; формування

комунікативно-риторичних якостей, навичок застосування тропів, використання невербальних засобів комунікації).

Цей процес забезпечували шляхом реалізації засад вітагенного навчання з використанням різних форм організації освітнього процесу (лекції з аналізом комунікативних ситуацій, практичні заняття, самостійна робота, індивідуальна робота, мікротренінги, коуч-сесії), методів навчання (критеріально-орієнтованого навчання, рольові та ділові ігри, соціодрама), реалізації системи професійно зорієнтованих комунікативних мікротренінгів та дисципліни вільного вибору студентами «Професійно-комунікативна культура майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти».

Діяльнісний етап спрямовано на формування особистісного компонента професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Цей етап включав виробничу практику в дошкільних навчальних закладах, що дозволило здобувачам застосувати опановані теоретико-практичні комунікативні знання та вміння в реальному освітньому процесі дошкільних навчальних закладів. Для цього використовували коуч-супровід та тьюторинг під час проведення коуч-сесій та мікротренінгів.

Ведення майбутніми вихователями дошкільних навчальних закладів «Щоденника самоактуалізації професійно-комунікативної культури» та обговорення його змісту в ході коуч-сесій сприяло рефлексивно-аналітичній діяльності здобувачів, яка скеровувала вектор їхнього саморуку.

Результативність змістово-перетворювального та діяльнісного етапів забезпечувала реалізація сукупності таких педагогічних умов: організація акмеологічного впливу та супроводу в процесі формування професійно-комунікативної культури; занурення в активну самостійну діяльність із набуття майбутніми вихователями особистого професійно-комунікативного досвіду в процесі фахової підготовки.

Аналіз результатів формувального етапу експерименту засвідчив позитивну динаміку рівнів сформованості професійно-комунікативної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти: в експериментальній групі – 43,8 %, тоді як у контрольній – лише 10,6 %. Підтвердженням позитивної динаміки стало зменшення кількості здобувачів з низьким (на 17,8 %) та середнім (на 26,0 %) рівнями сформованості професійно-комунікативної культури в експериментальній групі, тоді як у контрольній групі зменшення низького рівня спостерігали лише на 10,6 %, а середнього – на 4,9 %. Відповідно збільшилася кількість здобувачів з високим й достатнім рівнем в експериментальній групі на 2,7 % та 41,1 % відповідно порівняно зі збільшенням лише достатнього рівня в контрольній групі на 5,7 %, що підтверджено використанням методів математичної статистики, зокрема із застосуванням φ^* – критерію Фішера (кутове перетворення) в комбінації з λ – критерієм Колмогорова-Смірнова – таблиця 1.

**Динаміка рівнів сформованості ПКК майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у контрольних та експериментальних групах, %
(узагальнені дані)**

Рівні	На констатувальному етапі		На прикінцевому етапі		Динаміка	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Високий	0,0	0,0	0,0	2,7	-	2,7↑
Достатній	2,8	2,1	8,5	43,2	5,7↑	41,1↑
Середній	78,9	80,1	83,8	54,1	4,9↑	26,0↓
Низький	18,3	17,8	7,7	0,0	10,6↓	17,8↓

Результати кореляційного аналізу засвідчили помірний зв'язок мотиваційного з когнітивним критерієм ($r = 0,403$), когнітивного з особистісним ($r = 0,369$) й особистісного з діяльнісним ($r = 0,343$) в експериментальній групі та особистісного з діяльнісним критерієм ($r = 0,366$) у контрольній групі на прикінцевому етапі дослідження. Отримані результати продемонстрували вищі показники в експериментальній групі, що переконливо свідчить про ефективність розробленої моделі формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів – рис. 2.

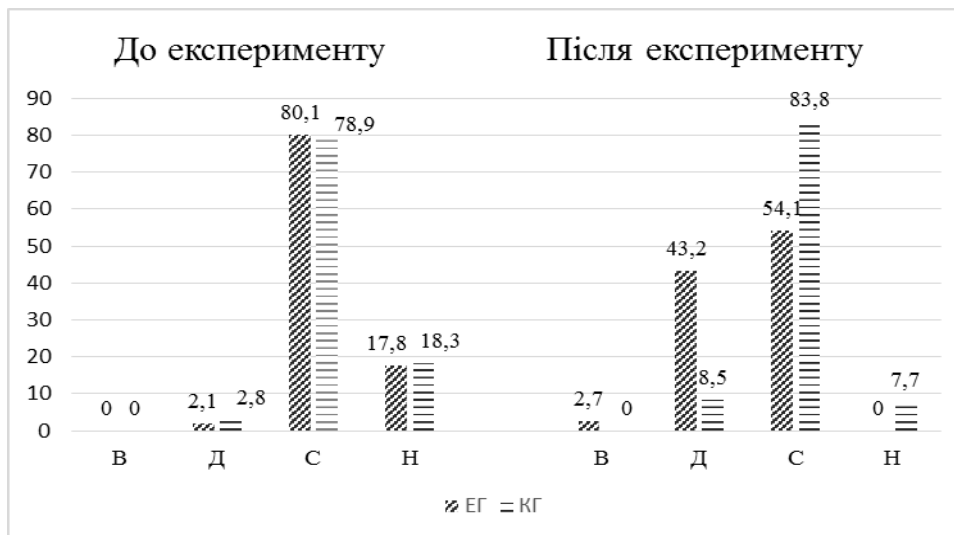

Рис. 2. Динаміка рівнів сформованості ПКК майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів на констатувальному та прикінцевому етапах дослідження

Отже, за всіма параметрами відбулися статистично достовірні зміни в усіх рівнях сформованості професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, що дає підставу зробити висновок про ефективність розробленої моделі формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів та можливість її подальшого впровадження в закладах вищої освіти.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано розв'язання наукової проблеми формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, яка реалізована в обґрунтуванні, розробці й експериментальній перевірці моделі цього процесу. Результати дослідження засвідчили розв'язання поставлених завдань і дали змогу сформулювати такі висновки:

1. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив констатувати, що професійна підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів потребує якісного вдосконалення та вимагає формування в них професійно-комунікативної культури. На основі вивчення стандарту вищої освіти України галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка», спеціальності 012 «Дошкільна освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, теорії й практики з'ясовано основні вимоги до майбутніх фахівців дошкільної освіти, які мають бути здатними до міжособистісної взаємодії, особистісно зорієнтованого педагогічного спілкування з дітьми дошкільного віку, особистісно і соціально зорієнтованого спілкування з батьками.

Визначено сутність поняття «професійно-комунікативна культура майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів», яке подано в такому формулюванні: це інтегральне динамічне особистісне утворення, що охоплює світоглядну систему переконань, знань, цінностей, поглядів, етичних та естетичних норм; професійні комунікативні вміння, що базуються на знаннях про культуру, проектування, організацію та регулювання спілкування; особистісні риси, які забезпечують ефективність комунікації в професійній діяльності, пов'язаній зі здійсненням освітнього процесу в умовах дошкільного навчального закладу з урахуванням індивідуальних особливостей та потреб суб'єктів цього процесу.

2. Визначено структуру професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, яка складається зі світоглядного (система переконань, знань, цінностей, поглядів, етичних та естетичних норм), технологічного (професійні комунікативні вміння) та особистісного (особистісні якості, що вбирають у себе психічні процеси, властивості, психологічні стани й зумовлюють індивідуально стабільну форму поведінки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у професійній комунікації – особистісно зорієнтоване спілкування) компонентів. Описано елементи визначених компонентів: мовний, комунікативний, емпатійний та етико-естетичний.

3. Схарактеризовано критерії та показники сформованості професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів: мотиваційний (внутрішня потреба в опануванні професійно-комунікативної культури; структура ціннісних орієнтацій особистості; професійна спрямованість особистості), когнітивний (розуміння сутності та значення професійно-комунікативної культури; усвідомлення впливу властивостей особистості на ефективність комунікації; володіння мовними нормами в професійній сфері), особистісний (комунікативна толерантність; самоконтроль у спілкуванні; прояв емпатії в професійній комунікації), діяльнісний (тип спілкування; естетика

комунікації; стратегічна компетентність). На основі визначених критеріїв і показників виокремлено рівні сформованості професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів – високий, достатній, середній, низький.

4. Теоретично обґрунтовано та розроблено модель формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, яка базується на засадах аксіологічного, акмеологічного та компетентнісного підходів; включає концептуальний, змістово-процесуальний та оцінний блоки, передбачає результат – сформованість професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів і реалізується за створених педагогічних умов (забезпечення стійкої мотивації до самоактуалізації професійно-комунікативної культури; організація акмеологічного впливу та супроводу в процесі формування професійно-комунікативної культури; занурення в активну самостійну діяльність із набуття майбутніми вихователями особистого професійно-комунікативного досвіду в процесі фахової підготовки).

5. Експериментально перевірено ефективність моделі формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Узагальнення результатів формувального етапу педагогічного експерименту дослідження, підтверджене за допомогою методів математичної статистики, зокрема із застосуванням φ^* –критерію Фішера (кутове перетворення) в комбінації з λ –критерієм Колмогорова-Смірнова, засвідчило якісні зміни в рівнях сформованості професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів: суттєво зменшилася кількість здобувачів з низьким та середнім рівнями сформованості професійно-комунікативної культури в експериментальній групі – на 17,8 % та 26,0 % відповідно, а в контрольній групі – лише на 10,6 % та 4,9 % відповідно. Натомість збільшилася кількість здобувачів з високим й достатнім рівнем в експериментальній групі (на 2,7 % та 41,1 % відповідно) порівняно зі збільшенням лише достатнього рівня в контрольній групі (на 5,7 %).

Викладені в дисертації результати проведеного дослідження не вичерпують усіх аспектів проблеми формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Подальші наукові розвідки можуть бути присвячені розширенню змістового аспекту реалізації професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів з різними суб'єктами освітньої діяльності, зокрема із застосуванням дистанційних технологій навчання.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Мороз-Рекотова Л. В. Формування культури мовлення майбутнього вихователя як важлива складова професійного становлення. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2015. № 4. С. 202–205.
2. Мороз-Рекотова Л. В. Використання ідей Софії Русової у формуванні

професійно-комунікативної культури мовлення в майбутніх вихователів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. Чернігів : ЧНПУ, 2016. Вип. 135. С. 117–119.

3. Мороз-Рекотова Л. В. Формування професійно-комунікативної культури мовлення майбутніх вихователів ДНЗ у руслі компетентнісного підходу. *Освітній простір України*. Івано-Франківськ : ДВНЗ «Прикарпатський Національний Університет імені Василя Стефаника», 2016. Вип. 8. С. 97–104.

4. Мороз-Рекотова Л. В. Професійно-комунікативна культура вихователя закладу дошкільної освіти як наукова проблема. *Імідж сучасного педагога* : електрон. наук. фаховий журнал. 2019. № 1 (184). С. 12–18.

5. Мороз-Рекотова Л. Критерії, показники та рівні сформованості професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології* : наук. журнал. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. № 7 (91). С. 243–254.

6. Мороз-Рекотова Л. Модель формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Бердянськ : БДПУ, 2019. Вип. 2. С. 225–240.

7. Мороз-Рекотова Л. Сучасні педагогічні технології навчання як засіб формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. *Іноватика у вихованні* : зб. наук. пр. Рівне : РДГУ, 2019. Вип. 10. С. 318–328.

Статті в наукових іноземних виданнях

8. Kazantseva L., Moroz-Recotova L. Professional and communicative culture of a pre-school education establishment teacher: diagnostics of the formation level. *The Actual Problems of the World Today*. London : Sciemcee Publishing, 2019. Vol. 2. P. 80–98.

Матеріали науково-практичних конференцій, тези доповідей

9. Мороз-Рекотова Л. Формування культури мовлення майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу. *Підготовка конкурентноздатного фахівця дошкільної та початкової освіти : реалії й перспективи* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Луцьк, 25–26 черв. 2015 р. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2015. С. 86–89.

10. Мороз-Рекотова Л. В. Комунікативні якості майбутнього вихователя – важлива складова професійного спілкування. *Забезпечення якісної підготовки майбутніх бакалаврів дошкільної освіти в процесі використання сучасних технологій* : матеріали Міжнародної (заочної) науково-практичної конференції, м. Хмельницький, 02 жовт. 2015 р. Хмельницький, 2015. С. 181–184.

11. Мороз-Рекотова Л. В. Саморозвиток культури мовлення як важлива умова професійного становлення майбутнього вихователя. *Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку* : матеріали XVII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, м. Переяслав-Хмельницький, 17–18 жовт. 2015 р., Переяслав-Хмельницький, 2015. Вип. 17. С. 149–151.

12. Мороз-Рекотова Л. В. Комунікативна складова підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти. *Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Дніпропетровськ, 29–30 квіт. 2016 р., Дніпропетровськ : Роял принт, 2016. Ч. I. С. 329–331.

13. Мороз-Рекотова Л. В. Професійно-комунікативна культура майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу як вимога сучасності. *Національний науковий простір : перспективи, інновації, технології* : матеріали III Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції, м. Харків, 09–10 черв. 2017 р. Харків : НП «ЦНТ», 2017. С. 52–57.

14. Мороз-Рекотова Л. В. Нагальність формування професійно-комунікативної культури майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти. *Дошкільна освіта у сучасному освітньому просторі : проблеми та перспективи* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Умань, 23 листоп. 2017 р. Умань : ВПЦ «Візаві», 2017. С. 60–63.

15. Мороз-Рекотова Л. В. Сформованість професійно-комунікативної культури : констатувальний етап дослідження. *Соціально-гуманітарні дослідження та інноваційна освітня діяльність* : матеріали Міжнародної наукової конференції, м. Дніпро, 24–25 трав. 2019 р. Дніпро : СПД «Охотнік», 2019. С. 474–475.

16. Мороз-Рекотова Л. В. Спецкурс «Професійно-комунікативна культура вихователя закладу дошкільної освіти» як засіб становлення фахівця. *Від творчого педагога до творчої дитини : гармонія партнерської взаємодії* : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Кам'янець-Подільський, 23–24 жовт. 2019 р. Київ : «Центр учбової літератури», 2019. С. 278–282.

Навчальні посібники

17. Мороз-Рекотова Л. В. Культура мовлення та виразне читання : навчальний посібник. Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015. 222 с.

18. Мороз-Рекотова Л. В. Професійно-комунікативна культура вихователя закладу дошкільної освіти : навчальний посібник. Харків : Видавництво Іванченка І. С., 2020. 208 с.

АНОТАЦІЇ

Мороз-Рекотова Л. В. Формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». – Бердянський державний педагогічний університет. – Бердянськ, 2020.

У дослідженні теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено модель формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, яка складається з концептуального,

змістово-процесуального та оцінного блоків, реалізується завдяки створенню педагогічних умов (забезпечення стійкої мотивації до самоактуалізації професійно-комунікативної культури; організація акмеологічного впливу та супроводу в процесі формування професійно-комунікативної культури; занурення в активну самостійну діяльність із набуття майбутніми вихователями особистого професійно-комунікативного досвіду в процесі фахової підготовки); забезпечує сформованість у здобувачів професійно-комунікативної культури та передбачає впровадження відповідного навчально-методичного забезпечення (зміст, форми організації освітнього процесу, методи навчання). Визначено сутність поняття «професійно-комунікативна культура майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів».

Розроблено та впроваджено в освітній процес закладів вищої освіти дисципліну вільного вибору студентами «Професійно-комунікативна культура вихователя закладу дошкільної освіти»; розроблено систему професійно-зорієнтованих комунікативних мікротренінгів для збагачення змісту навчальних дисциплін циклу професійної підготовки «Дошкільна лінгводидактика», «Культура мовлення та виразне читання», «Психологія дитяча», «Педагогіка дошкільна», «Основи педагогічної майстерності» та виробничої практики.

Ключові слова: професійна підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, модель формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, педагогічні умови реалізації моделі формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, критерії та рівні сформованості професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Moroz-Rekotova Lesia Viktorivna. Formation of professional-communicative culture of future preschool teachers. – Qualification Scientific Thesis Copyright.

A thesis submitted for the degree of Candidate of Science in Pedagogy. Speciality 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Berdiansk State Pedagogical University; Ministry of Education and Science of Ukraine. – Berdiansk, 2020.

In the thesis:

for the first time: the model of professional and communicative culture formation of future educators of preschool educational institutions is theoretically substantiated, developed and experimentally tested, which consists of conceptual, content-procedural and evaluation blocks, is realized due to creation of pedagogical conditions (providing stable motivation for self-actualization of professional-communicative culture; organization; acmeological influence and support in the process of professional and communicative culture formation, immersion in active independent activity of acquiring personal professional and communication experience during vocational training by future teachers); ensures the formation of applicants for professional and communicative culture and provides for the introduction of appropriate educational and methodological support (content, forms of organization of the educational process, teaching methods); the essence of the concept “professional and communicative culture of future educators of preschool

educational institutions” *is defined*;

the criteria and indicators of professional-communicative culture formation of future educators of preschool educational institutions *are specified*;

the content of professional training of future educators of preschool educational institutions, aimed at the formation of their professional and communicative culture, *is improved*;

the ideas of introduction of axiological, acmeological, competence approaches of professional training of future educators of preschool educational institutions; scientific provisions on the formation of professional and communicative culture of future educators of preschool educational institutions *are further developed*.

The analysis of psychological and pedagogical literature allowed to state that the professional training of future educators of preschool educational institutions needs qualitative improvement and has tendencies in the formation of professional and communicative culture in them. Based on the study of the standard of higher education of Ukraine in the field of knowledge 01 “Education / Pedagogy”, specialty 012 “Preschool education” of the first (bachelor’s) level of higher education, theory and practice, the basic requirements to future specialists of preschool education, who must be able to have interpersonal interaction, personality-oriented pedagogical communication with preschool children, personality- and socially-oriented communication with parents are clarified.

The essence of the concept of “professional and communicative culture of future educators of preschool educational institutions” is defined, which is presented in this formulation – an integral dynamic personal education, which includes: worldview system of beliefs, knowledge, values, views, ethical and aesthetic norms; professional communication skills based on the knowledge of culture, design, organization and regulation of communication; personal traits that ensure the effectiveness of communication in professional activities related to the implementation of the educational process in the preschool institution, taking into account the individual characteristics and needs of the subjects of this process.

The structure of professional and communicative culture of future educators of preschool educational institutions is determined, which consists of worldview (system of beliefs, knowledge, values, views, ethical and aesthetic norms), technological (professional communication skills) and personal (personal qualities that absorb mental processes, properties, psychological states and determine the individually stable form of behavior of future educators of preschool educational institutions in professional communication – personally oriented communication) components. The elements of certain components are characterized: linguistic, communicative, empathic and ethical-aesthetic.

Criteria and indicators of professional-communicative culture formation of future educators of preschool educational institutions are characterized: motivational (internal need to master professional-communicative culture; structure of value orientations of personality; professional orientation of personality), cognitive (understanding of essence and value of professional-communicative culture; awareness of the influence of personality traits on the effectiveness of communication; knowledge of language norms in the professional sphere), personal (communicative tolerance; self-control in

communication; expression of empathy in professional communication), activity (type of communication; aesthetics of communication; strategic competence). Based on certain criteria and indicators, the formation levels of professional and communicative culture of future educators of preschool educational institutions are highlighted – high, sufficient, medium, low.

A model of professional and communicative culture formation of future educators of preschool educational institutions has been developed and pedagogical conditions that contribute to this process have been identified. The reference point and result of the model, which consists of three blocks (conceptual, content-procedural and evaluation), is the formation of professional and communicative culture of future educators of preschool educational institutions.

The conceptual block of the model highlights the tasks of the training process (formation in future educators the system of beliefs, knowledge, values, views, ethical and aesthetic norms; formation of professional communication skills based on knowledge of communication culture and professional communication skills; formation of personal qualities that absorb mental processes, properties, psychological states and determine the individually stable form of behavior of future educators of preschool educational institutions in professional communication – personality-oriented communication), scientific approaches (axiological, acmeological and competence) and principles (humanistic orientation, subjectivity, activity orientation), which reflect the general concept of the study: the formation of professional and communicative culture of future educators of preschool educational institutions as a powerful means of developing the personality of a preschool child.

The content-procedural block includes three stages of the process of professional-communicative culture formation of future educators of preschool educational institutions (cognitive-enriching, content-transforming, activity), which are realized by updating the content of educational disciplines (“Speech culture and expressive reading”, “Child psychology”, “Preschool pedagogy”, “Preschool language didactics”, “Pedagogical skills”), traineeship, the use of educational and methodological support of the free choice discipline of students “Professional and communicative culture of a preschool educator”, as well as the use of a number of forms of the educational process organization (lectures, problem visualizations, conversations, analysis of specific situations), practical classes, independent work, individual work, traineeship, microtraining, coaching-session), methods (information-receptive, problem-based, vitagenic learning, holographic projection method, reproductive, criterion-oriented learning, role-playing educational and business games, sociodrama, coaching, tutoring) of professional and communicative culture formation of future pre-school teachers.

The evaluation block reflects the criteria, indicators (motivational, cognitive, personal, activity) and levels (high, sufficient, medium, low) of the professional and communicative culture formation of future educators of preschool institutions.

The pedagogical conditions of the model’s realization of professional-communicative culture formation of future educators of preschool educational institutions are defined and characterized: maintenance of steady motivation to self-actualization of professional-communicative culture; organization of acmeological influence and support

in the process of professional-communicative culture formation; immersion in active independent activity on acquisition of personal professional and communicative experience by future educators in the process of professional training.

The effectiveness of the model of professional and communicative culture formation of future educators of preschool educational institutions is experimentally tested. The generalization of the results of the formative stage of the pedagogical experiment of the study, confirmed by the methods of mathematical statistics, in particular with the use of φ^* – Fisher’s criterion (angular transformation) in combination with λ – Kolmogorov-Smirnov’s criterion, showed qualitative changes in the levels of professional communication culture of future preschool teachers: decrease in the number of applicants with low and medium level of professional and communicative culture formation in the experimental group (by 17.8% and 26.0%, respectively) and in the control group (by 10.6% and 4.9%, respectively) and increased the number applicants with a sufficient level in the control group (by 5.7%) and with a high and sufficient level in the experimental group (by 2.7% and 41.1%, respectively).

The practical significance of the obtained results lies in the fact that the discipline of free choice “Professional and communicative culture of a preschool teacher” has been developed and introduced into the educational process of higher education institutions; a system of professionally oriented communicative micro-trainings has been developed to enrich the content of educational disciplines of the professional training cycle “Preschool language didactics”, “Speech culture and expressive reading”, “Child psychology”, “Preschool pedagogy”, “Fundamentals of pedagogical skills” and traineeship.

Keywords: professional training of future educators of preschool educational institutions, model of professional-communicative culture formation of future educators of preschool educational institutions, pedagogical conditions of formation model realization of professional-communicative culture of future educators of preschool educational institutions, criteria and levels of professional-communicative culture formation of future educators of preschool educational institutions.

Підписано до друку **11.03.2020 р.**
Гарнітура «Times New Roman». Формат 60x84/16. Папір офсет.
Друк – оперативний. Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 1,1
Тираж 100 прим. Зам. № 1141

Друк ПП Скребейко П.В.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виробників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 1509 від 26.09.2003 р.
м. Мелітополь, вул. М. Грушевського, 5
тел.: 097-930-42-50